

ศักยภาพแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ

The Learning Resources Potential for Support the Lifelong Learning Skill in 21st Century: Case Study of Thung Kula Ronghai Area, Sisaket Province

จุฬารัตน์ บุษบก

สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์และการพัฒนามนุษย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ประเทศไทย

*ผู้รับผิดชอบบทความ

Chularat Busabong

Department of Computer Education, Faculty of Education and Human Development,

Sisaket Rajabhat University, Thailand

*Corresponding author: chularat.b@sskru.ac.th

Received: September 15, 2024 / Revised: October 22, 2024 / Accepted: November 4, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วย 2 อำเภอ 15 ตำบล มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้ กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชนและบุคลากรทางการศึกษา 15 คน และผู้เชี่ยวชาญประเมินศักยภาพ 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และแบบประเมินศักยภาพ วิเคราะห์ข้อมูลด้วย ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า ศักยภาพแหล่งเรียนรู้ชุมชนของพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ในระดับมาก (Mean = 4.05, SD = 0.24) เมื่อพิจารณาโดยจัดกลุ่มตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) พื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ มีแหล่งเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นศักยภาพของพื้นที่ ดังนี้ แหล่งเรียนรู้ชุมชนด้านสังคม มีจำนวน 12 ประเภท พบว่า โดยภาพรวมมีศักยภาพอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.05, SD = 0.24) นายบุญมี สุระโคตร มีศักยภาพมากที่สุด, แหล่งเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจ มีจำนวน 6 ประเภท พบว่า โดยภาพรวมมีศักยภาพอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.20, SD = 0.36) แหล่งปลูกหอมแดงศรีสะเกษ มีศักยภาพมากที่สุด, แหล่งเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม มีจำนวน 12 ประเภท พบว่า โดยภาพรวมมีศักยภาพอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.92, SD = 0.33) เขื่อน ราชไศล มีศักยภาพมากที่สุด

คำสำคัญ: แหล่งเรียนรู้ชุมชน; ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21; ทุ่งกุลาร้องไห้

Abstract

The objectives of this study attempt to analyzing the community learning resources's potential for support lifelong learning skill in the twenty-first century – case study of Thung Kula Ronghai, Sisaket Province. The area of the study including 15 sub-districts within 2 districts. Research methodology consist of 15 key informants derive from community leader and educational personnel and also 5 educational assessors. Research Instrument including: semi-structured interview and assessment form. The research analysis comprises of mean and standard deviation.

The research revealed that Thung Kula Ronghai Community Learning Resources in Sisaket is high potential (Mean = 4.05, $SD = 0.24$). Comparing with Sustainable Development Goals paradigm and 3 factors included learning source, community learning resources, and folk philosopher found that (1) 12 sources of social side in high potential (Mean = 4.05, $SD = 0.24$) Mr. Boonmee Surakhot has the most potential; (2) 6 sources of economic side in high potential (Mean = 4.20, $SD = 0.36$) Sisaket's shallot growing areas has the most potential; finally, 12 sources of environment side in high potential (Mean = 3.92, $SD = 0.33$) Rasi Salai Dam has the most potential.

Keywords: Community Learning Resources; Learning Skill in 21st Century; Thung Kula Ronghai Area

1. บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ทำให้มีการปรับเปลี่ยนในหลายมิติ รวมทั้งด้านการศึกษาก็เช่นกัน มีการกำหนดนโยบาย สนับสนุน ส่งเสริม ให้สอดคล้องกับคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดขึ้นกับคนทุกกลุ่ม ทุกช่วงวัย ซึ่งประเทศไทยได้มีการยกระดับความรู้และทักษะของประชาชนให้เป็นวาระแห่งชาติ ที่จะต้องมีการดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2552-2559 พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 และนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้ระบุถึงการสร้างโอกาสทางการศึกษาในสังคมไทย และการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ซึ่งความท้าทายด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เป็นเรื่องสำคัญของกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง จึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมให้ทุกคนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (learning skill) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 นี้ มีความรู้ความสามารถ และทักษะจำเป็นตลอดจนการเตรียมความพร้อมด้านต่าง ๆ (วิจารณ์ พานิช, 2555)

การพัฒนาคนด้วยการศึกษาให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตมีความสำคัญ และจำเป็นต่อการพัฒนาคนและสังคมไทย ผู้สังคมคุณภาพ เพราะการศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อคนจบจากโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ “การศึกษา” หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544)

ซึ่งข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2552-2561) ยังกำหนดวิสัยทัศน์ที่มุ่งเน้นให้คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยมีเป้าหมายหลัก 3 ประการ คือ 1. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และการเรียนรู้ของคนไทย 2. เพิ่มโอกาสทางการศึกษา และการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ และ 3. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคม ในการบริหารและจัดการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553) ดังนั้น แนวทางหนึ่งสำหรับการขับเคลื่อนประเทศชาติ เพื่อพัฒนาคน สังคม และชุมชนอย่างยั่งยืน คือ การส่งเสริมและกระตุ้นให้ประชาชนทุกคนส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) มีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อบุคคล สังคม และประเทศชาติเป็นอย่างมาก เป็นการศึกษาหรือการเรียนรู้ที่ไม่แยกจากชีวิต และผสมกลมกลืนไปกับการดำเนินชีวิตของบุคคล และทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต จะไม่อิงการศึกษาในระบบอย่างเดียว แต่ต้องเป็นการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้นอกโรงเรียนด้วย ซึ่งในยุทธศาสตร์ที่ 3 ของ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ได้กล่าวถึง การพัฒนาศักยภาพคนทุกช่วงวัย และการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และ เป้าหมายข้อที่ 3.4 แหล่งเรียนรู้ สื่อ ตำราเรียน นวัตกรรมและสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและมาตรฐาน และประชาชนสามารถเข้าถึงได้ โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ซึ่งมีตัวชี้วัดที่สำคัญ คือ แหล่งเรียนรู้ที่ได้รับการพัฒนาให้สามารถจัดการศึกษาและจัดการ เรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2561 นโยบายที่ 5 ด้านการจัดการศึกษา เพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อม ข้อที่ 1.2 ส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560) จากความ สอดคล้องดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการจัดการแหล่งเรียนรู้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสามารถส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้ โดยที่กระบวนการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นที่ห้องเรียนหรือโรงเรียนเพียงอย่างเดียว

แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งที่นักเรียนจะศึกษาค้นคว้าหาคำตอบที่สนใจใฝ่รู้ แหล่งเรียนรู้มีทั้งภายในโรงเรียนและชุมชน แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนนอกจากห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ แล้ว สถานที่ทุกแห่งในบริเวณโรงเรียนจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ได้ และบางครั้งโรงเรียนอาจจัดเพิ่มเติมสิ่งที่มีอยู่ เช่น จัดเป็นจุดศึกษา สวนการเรียนรู้ ค่ายการเรียนรู้ โดยโรงเรียนต้องจัดการ เรียนรู้ให้เชื่อมโยงกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียนกับแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน แนวคิดในการจัดการ เรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่กล่าวในเบื้องต้นนั้น จะบังเกิดประสิทธิภาพในเชิงปฏิบัติต้องยึดหลักปรัชญาการเรียนรู้ที่เน้น นักเรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งครูสามารถกระตุ้นให้นักเรียนได้คิด ได้ปฏิบัติงานด้วย เอกลักษณะของตนเอง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) ซึ่ง นภาเดช บุญเชิดชู และชัยยุธ มณีรัตน์ (2567) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ว่าเป็นสถานที่ที่ได้ให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอย่างกว้างขวาง ช่วยให้บุคคลสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ตามความต้องการ ความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคล ดังนั้น แหล่งการเรียนรู้จึงมีประโยชน์ที่สำคัญ ช่วยให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ช่วยให้ระบบของข้อมูลข่าวสารได้รับการเผยแพร่ในวงวิชาการอย่างกว้างขวาง ช่วยให้ระบบการจัดการความรู้มีประสิทธิภาพ ช่วยเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลที่เป็นระบบ และช่วยเป็นที่พึ่งของชุมชน ที่พึ่งทางวิชาการในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถให้การศึกษาแก่ผู้เรียนทั้งในระบบ นอกกระบบ และผู้เรียนตามอัธยาศัย ใน 8 ลักษณะ คือ 1) แหล่งการเรียนรู้ต้องสามารถตอบสนองกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริง (learning by doing) ทั้งผู้เรียนในระบบ นอกกระบบ และผู้เรียนตามอัธยาศัย 2) เป็นแหล่งทำกิจกรรมร่วมกัน ทักษะศึกษาและเป็นแหล่งฝึกอาชีพของผู้เรียน 3) เป็นแหล่ง สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (active learning) 4) เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า วิจัย และฝึกอบรม 5) เป็นองค์กรเปิดให้ผู้สนใจ เข้าถึงการบริการอย่างเสมอภาค 6) เผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้สนใจให้สามารถเข้าถึงในราคาประหยัดและสะดวก 7) มีการแลกเปลี่ยน ข้อมูลซึ่งกันและกัน และ 8) มีสื่อประเภทต่าง ๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน และอาชีพ (สุวิมล ร่องวาณิช และคณะ, 2553) การจัดการศึกษาต้องดำเนินการให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

ได้ในทุกเวลา และทุกสถานที่ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต แหล่งการเรียนรู้เป็นทรัพยากรสำคัญที่สามารถช่วยให้บุคคลเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้รัฐในฐานะหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาของชาติจึงได้กำหนดบทบาทปณิธานในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในมาตรา 25 ว่า “รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบให้พอเพียงและมีประสิทธิภาพ” แหล่งการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติดังกล่าวนี้ จำแนกออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่ 1) ห้องสมุดประชาชน 2) พิพิธภัณฑ์ 3) หอศิลป์ 4) สวนสาธารณะ 5) สวนสัตว์ 6) สวนพฤกษศาสตร์ 7) อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และ 8) ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562)

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้นของแหล่งเรียนรู้ชุมชน ถือเป็นกลไกและปัจจัยสนับสนุนที่ช่วยสร้างโอกาสการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ทุกคน ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งจะส่งผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้พื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งประกอบไปด้วย 2 อำเภอ 15 ตำบล มีประวัติความเป็นมา และวิถีการดำเนินชีวิตที่น่าสนใจ รวมถึงมีแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ และในปัจจุบันพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญ ในการปลูกข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ และเป็นพื้นที่ปลูกหอมแดงที่มีคุณภาพสูง ที่สร้างชื่อเสียงและเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของพื้นที่และของประเทศ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อศึกษาถึงศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชน และนำมาบูรณาการเข้ากับการเรียนรู้ตลอดชีวิต และพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ในศตวรรษที่ 21

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ

3. ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) ได้อธิบายความหมายของแหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งหรือที่รวมอันอาจเป็นสถานที่หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วย ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรม ที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการการเรียนรู้ที่มีกำหนดเวลาเรียนยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งไม่จำเป็นต้องรูปแบบเดียวกันกับการประเมินผลในชั้นหรือห้องเรียนนั้น จะเห็นได้ว่าการจัดตั้งอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นของภาครัฐ และภาคเอกชน วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งนั้น เป็นการเฉพาะแตกต่างกันออกไปไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์ สวนพฤกษศาสตร์ หอสมุดแห่งชาติ และอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ได้นิยามความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้วิทยาการ และประสบการณ์ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้และเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่องจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553) ได้นิยามความหมายของแหล่งเรียนรู้ไว้ว่าเป็นแหล่งข้อมูลสารสนเทศที่สร้างเสริมประสบการณ์ให้กับผู้เรียน เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด และพฤติกรรม เพื่อจุดประสงค์ให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ มีความสนใจใฝ่รู้ และเป็นบุคคลที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการศึกษาความหมายของแหล่งเรียนรู้ สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่ง หรือที่ให้ข้อมูล ข่าวสาร สารความรู้ และประสบการณ์ที่หลากหลายที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน โดยที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจและศักยภาพของตนเอง เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2547) ได้จัดประเภทของแหล่งเรียนรู้ได้หลายแบบตามความสอดคล้องกับโรงเรียนแต่ละแห่งเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการใช้

แบบที่ 1 จัดตามลักษณะของแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนจะศึกษาหาความรู้ได้จากสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ลำธาร กรวด หิน ดิน ทราย ชายทะเล

2. แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวกของมนุษย์ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ หอสมุดประชาชน สถาบันทางการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ

3. บุคคล เป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ความสามารถ คุณธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านการประกอบอาชีพและการสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์ และผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ

แบบที่ 2 จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เดิมจะมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นหลัก คือ ครู อาจารย์ ห้องเรียน ห้องสมุด ต่อมามีการพัฒนาเป็นห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องจริยธรรม ห้องศิลปะ เป็นต้น ตลอดจนการใช้อาคารสถานที่บริเวณและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น ห้องอาหาร สนาม สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่งน้ำในโรงเรียน เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในชุมชนใกล้เคียงโรงเรียนและชุมชน ที่โรงเรียนพานักเรียนไปศึกษาหาความรู้ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล วัด ตลาด หอสมุดประชาชน สวนสาธารณะ สวนสัตว์ เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กษมาพร ทองเอื้อ (2563) ได้ศึกษา เรื่อง การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พบว่า การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา มี 6 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านการวางแผนจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ด้านการวางแผนกลยุทธ์ 3) ด้านการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) ด้านการกำกับติดตามและส่งเสริมการบริหาร 5) ด้านการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม และ 6) ด้านการพัฒนาการออกแบบและเชื่อมโยงองค์ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประยูร เครื่องกันท์ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนชุมชนบ้านเจ็ดตัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 2” พบว่า มีการจัดแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ แต่ยังไม่ได้เกิดประสิทธิภาพ ขาดการดูแลเอาใจใส่ ขาดสื่ออุปกรณ์ สติผู้เข้าใช้บริการน้อย สภาพห้องเรียนหรือแหล่งเรียนรู้ไม่สะอาด แสงไม่พอ วัสดุอุปกรณ์ในห้องชำรุด บำรุงรักษาไม่เป็นปัจจุบัน ส่วนแหล่งเรียนรู้สนับสนุนด้านวิชาการครูที่รับผิดชอบไม่ใส่ใจ วัสดุอุปกรณ์บางส่วนชำรุด ขาดการบริหารจัดการที่ดี ทั้งด้านบุคลากรและด้านงบประมาณ รวมถึงการระดมทุนทรัพยากรทางการศึกษา ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนและทุกภาคส่วน ครูไม่มีเวลาดูแลรับผิดชอบแหล่งเรียนรู้ อย่างเต็มที่ ขาดการประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมส่งเสริมเพื่อกระตุ้นนักเรียนเข้าไปใช้แหล่งเรียนรู้ไม่ต่อเนื่อง ครูยึดติดกับการจัดการเรียนรู้แบบเดิม

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ สรุปวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

การวิจัยในระยะนี้เป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย การดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวางแผนการสัมภาษณ์เพื่อสำรวจแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 2) การดำเนินการสำรวจและสัมภาษณ์เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 3) การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน 4) ประเมินศักยภาพแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และ 5) การนำเสนอศักยภาพแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

พื้นที่ในการศึกษา คือ พื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ ประกอบไปด้วย 2 อำเภอ 15 ตำบล ดังนี้ อำเภอราษีไศล 11 ตำบล ได้แก่ ตำบลเมืองคง, ตำบลเมืองแคน, ตำบลตู, ตำบลหนองแค, ตำบลดำน, ตำบลจิกสังข์ทอง, ตำบลไผ่, ตำบลส้มป่อย, ตำบลหนองหมี่, ตำบลห้วยคำ และตำบลสร้างปี อำเภอศีลาแลด 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลกุง, ตำบลคลีกลิ้ง, ตำบลหนองบัวแดง และตำบลโจดม่วง ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างวันที่ 15-30 มกราคม 2567

กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชน จำนวน 15 คน ซึ่งเป็น “ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ” (key informant) ได้แก่ 1) ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) กำนันและ/หรือผู้ใหญ่บ้าน 3) ประธานและ/หรือคณะกรรมการชุมชน 4) ผู้บริหารสถานศึกษา 5) ครูอาจารย์และ/หรือบุคลากรทางการศึกษา กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (criterion-based selection) ซึ่งผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน และ/หรือเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานไม่น้อยกว่า 3 ปี เป็นตัวแทนของแต่ละตำบล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาศักยภาพแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชน/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน โดยกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ (interview guide) แหล่งเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ที่สำคัญของพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ ด้านสังคม, ด้านเศรษฐกิจ, ด้านสิ่งแวดล้อม และแบบประเมินศักยภาพแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's Scale, 1932) และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation)

5. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ โดยจัดกลุ่มตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) พบว่าพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ มีแหล่งเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน ดังนี้ ด้านสังคม มีจำนวน 12 ประเภท ด้านเศรษฐกิจ มีจำนวน 6 ประเภท และด้านสิ่งแวดล้อม มีจำนวน 12 ประเภท ผลการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งเรียนรู้ชุมชน สำหรับพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ เฉลี่ยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก (Mean = 4.05, SD = 0.24) เมื่อแยกพิจารณาแต่ละด้าน สรุปได้ดังนี้

ตาราง 1

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านสังคม

รายการ	ระดับความคิดเห็น		
	($\bar{X}$)	SD	แปลความ
1. นายบุญมี สุระโคตร (ตำบลคู)	4.80	0.45	มากที่สุด
2. นายวิฑิต กตะศิลา (ตำบลเมืองคง)	4.60	0.55	มากที่สุด
3. ประเพณีแข่งเรือยาว (อำเภอราชไศล)	4.60	0.55	มากที่สุด
4. ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ชกส. บ้านบึงหมอก (ตำบลสัมป่อย)	4.40	0.89	มาก
5. ประเพณีบุญบั้งไฟ (อำเภอราชไศล)	4.40	0.55	มาก
6. ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อคงภูดินดงแดง (ตำบลหนองแค)	4.20	0.84	มาก
7. ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ (อำเภอราชไศลและอำเภอกีลาลาด)	4.20	0.45	มาก
8. บุญผะเหวด (อำเภอราชไศลและอำเภอกีลาลาด)	3.80	0.45	มาก
9. นางบุตรศรี พรหมทา / นางจันทร์เพ็ญ มูลคำน้อย / นายทองหย่น ศรีบุญเรือง (ตำบลจิกสังข์ทอง)	3.80	0.84	มาก
10. ศูนย์การเรียนรู้ฯ แปลงใหญ่บ้านซ่ง (ตำบลกุง)	3.60	0.55	มาก
11. ศูนย์เรียนรู้ชุมชน บ้านดอนไม้งาม (ตำบลหนองหมี)	3.40	0.55	ปานกลาง
12. ประเพณีตีกลอง (ตำบลคึกคัก)	3.40	0.45	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม ด้านสังคม	4.10	0.20	มาก

จากตาราง 1 พบว่า ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.05, SD = 0.24) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด คือ นายบุญมี สุระโคตร รองลงมา คือ นายวิฑิต กตะศิลา มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด, ประเพณีแข่งเรือยาว มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด, ประเพณีบุญบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ชกส. บ้านบึงหมอก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อคงภูดินดงแดง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, บุญผะเหวด ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, นางบุตรศรี พรหมทา/นางจันทร์เพ็ญ มูลคำน้อย/นายทองหย่น ศรีบุญเรือง ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, ศูนย์การเรียนรู้ฯ แปลงใหญ่บ้านซ่ง ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, ศูนย์เรียนรู้ชุมชน บ้านดอนไม้งาม ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง และประเพณีตีกลอง ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ภาพ 1 นายบุญมี สุระโคตร

ที่มา. <https://www.bangkokbiznews.com/health/1882>

ตาราง 2

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านเศรษฐกิจ

รายการ	ระดับความคิดเห็น		
	($\bar{X}$)	SD	แปลความ
1. แหล่งปลูกหอมแดงศรีสะเกษ (ตำบลหนองหมี)	4.80	0.45	มากที่สุด
2. โครงการส่งเสริมศิลปาชีพอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ.ศิลาลาด จ.ศรีสะเกษ (อำเภอสีลาลาด)	4.40	0.55	มาก
3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจแนวคิดใหม่ในอาเซียน จ.ศรีสะเกษ (รองเท้าเปลือกทุเรียน) (ตำบลไผ่)	4.20	0.84	มาก
4. วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้านจอมม่วง (ตำบลจอมม่วง)	4.20	0.45	มาก
5. เครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านโก (ตำบลส้มป่อย)	3.80	0.45	มาก
6. วิสาหกิจชุมชน กลุ่มปลาร้าทรงเครื่อง(แจ่วบอง) (ตำบลหนองบัวแดง)	3.80	0.84	มาก
เฉลี่ยรวม ด้านเศรษฐกิจ	4.20	0.36	มาก

จากตาราง 2 พบว่า ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านเศรษฐกิจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (Mean = 4.20, SD = 0.36) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด คือ แหล่งปลูกหอมแดงศรีสะเกษ รองลงมา คือ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ.ศิลาลาด จ.ศรีสะเกษ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจแนวคิดใหม่ในอาเซียน จ.ศรีสะเกษ (รองเท้าเปลือกทุเรียน) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, วิสาหกิจชุมชนทอผ้าบ้าน จอมม่วง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, เครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านโก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และวิสาหกิจชุมชนปลาร้าทรงเครื่อง (แจ่วบอง) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ

ภาพ 2 แหล่งปลูกหอมแดงศรีสะเกษ

ตาราง 3

ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม

รายการ	ระดับความคิดเห็น		
	($\bar{X}$)	SD	แปลความ
1. เชื้อนราชีไศล (ตำบลหนองแค)	4.40	0.84	มาก
2. โบราณสถานกู่แก้วสี่ทิศ (ตำบลห้วยน้ำ)	4.20	0.45	มาก
3. แหล่งโบราณคดีบ้านบึงหมอก (ตำบลสัมปอ)	4.20	0.45	มาก
4. ศูนย์เรียนรู้กองขยะเพื่อชีวิตบ้านแก้ง (ตำบลทุ่ง)	4.20	0.84	มาก
5. หอไตรวัดศรีมงคล: หอไตรกลางน้ำ (ตำบลลี้กั้ง)	4.00	0.71	มาก
6. แหล่งโบราณคดีบ้านน้ำอ้อมน้อย (ตำบลเมืองแคน)	4.00	0.71	มาก
7. แหล่งโบราณคดีบ้านเมืองแคน (ตำบลเมืองแคน)	4.00	0.71	มาก
8. แหล่งโบราณคดีคังโคกหรือเมืองคังโคก (ตำบลเมืองคัง)	3.80	0.45	มาก
9. วัดบ้านด่าน วิหารหลวงพ่อทอง (ตำบลสร้างปี)	3.80	0.45	มาก
10. พระธาตุสีดา (ตำบลด่าน)	3.60	0.55	มาก
11. รอยพระพุทธบาทบ้านเปือย (ตำบลสัมปอ)	3.60	0.55	มาก
12. หนองบัวแดง (ตำบลหนองบัวแดง)	3.40	0.55	ปานกลาง
เฉลี่ยรวม ด้านสิ่งแวดล้อม	3.92	0.33	มาก

จากตาราง 3 พบว่า ศักยภาพของแหล่งเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (Mean = 3.92, SD = 0.33) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก คือ เชื้อนราชีไศล, ศูนย์เรียนรู้กองขยะเพื่อชีวิตบ้านแก้ง, แหล่งโบราณคดีบ้านบึงหมอก, โบราณสถานกู่แก้วสี่ทิศ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมา แหล่งโบราณคดีบ้านน้ำอ้อมน้อย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, แหล่งโบราณคดีบ้านเมืองแคน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, หอไตรวัดศรีมงคล: หอไตรกลางน้ำ ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, แหล่งโบราณคดีคังโคกหรือเมืองคังโคก ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, วัดบ้านด่าน วิหารหลวงพ่อทอง ค่าเฉลี่ย

อยู่ในระดับมาก, พระธาตุสี่ดา ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, รอยพระพุทธรูปที่บ้านเปือย ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก, และหนองบัวแดง ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ภาพ 3 เขื่อนราษีไศล

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัยศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 สำหรับพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ สรุปได้ว่าพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ มีแหล่งเรียนรู้/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นศักยภาพของพื้นที่ โดยจัดกลุ่มตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ได้ดังนี้ ด้านสังคม มีจำนวน 12 ประเภท ด้านเศรษฐกิจ มีจำนวน 6 ประเภท และด้านสิ่งแวดล้อม มีจำนวน 12 ประเภท ผลการวิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ชุมชน เฉลี่ยรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมาก (Mean = 4.05, SD = 0.24) เมื่อแยกพิจารณาแต่ละด้านสรุปได้ดังนี้

ศักยภาพแหล่งเรียนรู้ชุมชน/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านสังคม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด คือ นายบุญมี สุระโคตร รองลงมา คือ นายวิฑิต กตะศิลา และประเพณี แข่งเรือยาว มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด, ประเพณีบุญบั้งไฟ, ศูนย์การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ธกส. บ้านบึงหมอก, ประเพณีบวงสรวงเจ้าพ่อดงภูดินแดง, ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่, บุญผะเหวด, นางบุตรศรี พรหมทา/นางจันทร์เพ็ญ มูลค่าน้อย/นายทองหยุน ศรีบุญเรือง และศูนย์การเรียนรู้ฐานแปลงใหญ่บ้านซ่ง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ศูนย์เรียนรู้ชุมชน บ้านดอนไม้งาม และประเพณีตีกลอง มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ ซึ่งแหล่งเรียนรู้ชุมชน, ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน, ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านสังคม มีบทบาทในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ทั้งยังสามารถสนับสนุนการเรียนรู้ในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยได้ ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง *กิจกรรมการศึกษาแนวทางการเพิ่มศักยภาพศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ด้านเกษตรกรรม ในการอนุรักษ์สืบสานทรัพยากรพื้นถิ่นอย่างยั่งยืน* พบว่า ผลการศึกษาแนวทางสู่ความสำเร็จของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ด้านเกษตรกรรมที่ประสบความสำเร็จ ในด้านต่าง ๆ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการถ่ายทอดสืบสานองค์ความรู้ ด้านการพัฒนาต่อยอดอาชีพ ผลจากการวิเคราะห์แนวทางสู่ความสำเร็จของทั้ง 4 ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยใน 3 ด้านพบว่า ด้านการสืบสานถ่ายทอดองค์ความรู้ ครัวภูมิปัญญาไทย ทุกท่านยึดหลักการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง (learning by doing) และหลักการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม โดยการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และที่สำคัญคือเรียนรู้จากของจริง ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีศรัทธาและสร้างแรงจูงใจให้ชุมชน/เยาวชน เชื่อในวิถีการเกษตรแบบพื้นบ้าน ไม่เน้นการพึ่งพาเทคโนโลยี

รักษาสีงแวดล้อม โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้านการพัฒนาต่อยอดอาชีพ เริ่มจากการเรียนรู้ปัญหา แล้วลงมือทำจริงเพื่อแก้ปัญหา ฝึกการสังเกตแล้ว ทดลองดัดแปลง โดยการประยุกต์ความรู้ ด้านการผลิตและการตลาด

ศักยภาพแหล่งเรียนรู้ชุมชน/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านเศรษฐกิจ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากที่สุด คือ แหล่งปลูกหอมแดงศรีสะเกษ รองลงมา คือ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ.ศีลาแลด จ.ศรีสะเกษ, กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเศรษฐกิจแนวคิดใหม่ในอาเซียน จ.ศรีสะเกษ (รองเท้าเปลือกทุเรียน), วิสาหกิจชุมชนหอผ้าบ้านโจดม่วง, เครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านโก และวิสาหกิจชุมชน กลุ่มปลาร้าทรงเครื่อง (แจ่วบอง) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ซึ่งแหล่งเรียนรู้ชุมชน และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้เฉพาะของพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ที่โดดเด่น เช่น แหล่งปลูกหอมแดงศรีสะเกษ แหล่งปลูกข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้ และพัฒนาองค์ความรู้ด้านการสร้างอาชีพ พัฒนาทางทักษะวิชาชีพให้เกิดเป็นชุดความรู้ รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้เป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และเปิดโอกาสให้นักเรียนและประชาชนทั่วไปที่สนใจ สามารถศึกษาเรียนรู้ต่อยอดได้ต่อเนื่องตลอดชีวิตในการพัฒนาตนเองและสร้างอาชีพได้ ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติพร ใจบุญ และคณะ (2544) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของประชาชน: กรณีศึกษาย่านกุฎิเงินและพื้นที่ใกล้เคียง พบว่า ผู้ที่ควรมีบทบาทในการพัฒนา ได้แก่ ชุมชน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐ โดยชุมชนควรมีบทบาทในด้านการมีส่วนร่วมทั้งในด้านการวางแผนพัฒนาแหล่งวัฒนธรรม และในด้านความรับผิดชอบ การตรวจสอบ และรับผลประโยชน์จากการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรม ในส่วนของสถาบันการศึกษา มีบทบาทในด้านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ข้อมูลจากแหล่งวัฒนธรรม และในส่วนของหน่วยงานภาครัฐ ควรมีบทบาทในด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมของชุมชน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการกระจายอำนาจ

ศักยภาพแหล่งเรียนรู้ชุมชน/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก คือ เชื้อราสีฟ้า ร่องลงมา คือ ศูนย์เรียนรู้กองขยะเพื่อชีวิตบ้านเก้ง, โบราณสถานภูแก้วสีทศ, แหล่งโบราณคดีบ้านบึงหมอก, แหล่งโบราณคดีบ้านน้ำอ้อมน้อย, แหล่งโบราณคดีบ้านเมืองแคน, หอไตรวัดศรีมงคล: หอไตรกลางน้ำ, แหล่งโบราณคดีคังโคกหรือเมืองคังโคก, วัดบ้านด่าน วิหารหลวงพ่อดอง, พระธาตุสีดา, รอยพระพุทธรูปบ้านเปือย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และหนองบัวดง ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ ซึ่งแหล่งเรียนรู้ชุมชน/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยการประยุกต์ให้แหล่งการเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งมีความหลากหลายและน่าสนใจ ควรมีการนำเสนอทั้งในรูปแบบออนไซต์และออนไลน์ เพื่อให้ผู้ที่สนใจสามารถศึกษาแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง นภาเดช บุญเจ็ดชู และชัยยุธ มณีรัตน์ (2567) กล่าวถึงแหล่งการเรียนรู้เป็นสถานที่ให้ความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลอย่างกว้างขวาง ช่วยให้บุคคลสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง แหล่งการเรียนรู้มีด้วยกันหลายประเภททั้งเป็นบุคคล แหล่งการเรียนรู้ที่ถูกสร้างขึ้น แหล่งการเรียนรู้ตามธรรมชาติ และแหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรม นอกจากนี้แหล่งเรียนรู้ชุมชน/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมยังสามารถนำมาประยุกต์เข้ากับการท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้ และสามารถนำมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับความสำคัญ ประวัติความเป็นมา และได้ฝึกปฏิบัติพัฒนาทักษะการเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น ดังที่ ชลอรรัตน์ ศิริเชตรกรณ (2565) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดอุทัยธานี” พบว่า ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดอุทัยธานี มีการสาธิตการแสดงความเป็นวิถีชีวิตในชุมชน ที่เป็นจุดดึงดูดแก่นักท่องเที่ยว มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก ที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย หน่วยงานภาครัฐและเอกชนร่วมกันจัดสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งการวางแผนการป้องกันด้านความปลอดภัย รวมทั้งการมีป้ายแจ้งเตือนต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวระมัดระวัง แต่พบปัญหาขาดช่องทางการประชาสัมพันธ์ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวต้องทำไร่ทำนาขาดคนทำหน้าทีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว

แนวทางในการนำแหล่งเรียนรู้ชุมชน/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน ทั้งด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดศรีสะเกษ มาประยุกต์ใช้กับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้ 1. จัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้มีความพร้อมสำหรับการเรียนรู้อยู่เสมอ เพื่อให้ผู้ที่สนใจสามารถเลือกเรียนได้ตามความต้องการและความสนใจ 2. จัดสาระองค์ความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ และนำเสนอข้อมูลอย่างถูกต้อง เพื่อให้ผู้เรียนหรือประชาชนทั่วไป สามารถเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ตรงได้ 3. มีระบบจัดเก็บองค์ความรู้ และวิธีการถ่ายทอดความรู้ ทั้งรูปแบบออนไลน์และออนไลน์ในรูปแบบที่หลากหลาย เหมาะสม และทันสมัย 4. จัดโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมและตอบสนองความต้องการของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ เช่น สุขภาพ การสร้างรายได้ การพัฒนาทักษะอาชีพ เป็นต้น 5. ควรดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้สมบูรณ์พร้อมใช้งานอยู่เสมอ 6. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างแหล่งเรียนรู้ โรงเรียน หน่วยงาน องค์กรภาครัฐ เพื่อบริณาการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่ง Januszewski, A (2001) ได้กล่าวถึง แหล่งการเรียนรู้และทรัพยากรการเรียนรู้ ว่าเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นปัจจัยในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาได้ และ Rahmat et al. (2023) ได้ให้ข้อเสนอว่า แหล่งการเรียนรู้สามารถช่วยอำนวยความสะดวก ในกระบวนการเรียนรู้ได้ โดยจัดเตรียมทรัพยากรการเรียนรู้ที่สามารถเข้าถึงได้ฟรี และมีทรัพยากรการเรียนรู้ที่หลากหลาย ที่ได้รับการจัดระบบเพื่อการเรียนรู้ และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ ซึ่งแหล่งการเรียนรู้เป็นระบบสนับสนุนที่ส่งเสริมประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้และวัตถุประสงค์การเรียนรู้ โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล ที่ต้องพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงคุณภาพการเรียนรู้และส่งเสริมการศึกษาได้ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้สอดคล้องกับมาตรฐานและบริบทของความต้องการในท้องถิ่น

7. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาวิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ชุมชน เพื่อให้นักเรียนและประชาชนในชุมชนได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมได้มากที่สุด
2. ควรมีการวิจัยเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือ ระหว่างแหล่งเรียนรู้ชุมชน/ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ระหว่างเครือข่ายความร่วมมือต่าง ๆ

8. เอกสารอ้างอิง

- เกษมพร ทองเอื้อ. (2563). การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม. คุุณานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กิตติพร ใจบุญ และคณะ. (2544). การพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรายได้ของประชาชน: กรณีศึกษาย่านกุฎีจีนและพื้นที่ใกล้เคียง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ชลอรัตน์ สิริเชตรกรณ์. (2565). แนวทางการพัฒนาศักยภาพศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดอุทัยธานี. *วารสารการวิจัย กาสะลองคำ*, 16(1), 121-133.
- นภาเดช บุญเชิดชู และชัยยุทธ มณีรัตน์. (2567). การบริหารแหล่งการเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ*. 6(1), 264-275.
- ประยูร เครื่องกันท์. (2563). การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนชุมชนบ้านเจียด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 2. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*, 17(2), 74-85.

- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). *แนวทางการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). *นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพมหานคร: อุดมการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544). *กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *แนวทางการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). *คู่มือการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2560-พ.ศ. 2579*. กรุงเทพมหานคร: พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). *รายงานผลการวิจัยและพัฒนากรอบสมรรถนะผู้เรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น สำหรับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี จำกัด.
- สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2564). *กิจกรรมการศึกษาแนวทางการเพิ่มศักยภาพศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ด้านเกษตรกรรม ในการอนุรักษ์สืบสานทรัพยากรพื้นถิ่นอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุวิมล ว่องวานิช, ณรงค์ฤทธิ์ อินทนาม, หฤทัย อาจปฐ และนิอร ไชยพรพัฒนา. (2553). *การพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอกสำหรับแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ตาม (ร่าง) มาตรฐานแหล่งการเรียนรู้*. นนทบุรี: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- Januszewski, A. (2001). *Educational technology the development of a concept*. Colorado: Colorado Libraries Unlimited.
- Likert, R. (1932). A Technique for The Measurement of Attitudes. *Archives of Psychology*. 22, 5-55.
- Rahmat et al. (2023). The Importance of Developing Learning Resource Centers to Improve the Quality of Learning in Remote, Disadvantaged, Leading Areas. *Proceedings of the 1st UMSurabaya Multidisciplinary International Conference 2021 (MICon 2021)*, 772-784.